

URTX

C

URS DE PROTECCIÓ DEL PATRIMONI CULTURAL

LA PROTECCIÓ DEL PATRIMONI HISTÒRIC AL CODI PENAL DE 1995

Susana Romero Carrascal

LA PROTECCIÓ DEL PATRIMONI HISTÒRIC

AL CODI PENAL DE 1995

**Susana
Romero
Carrascal**

Fiscal del Tribunal
Superior de Justícia
de Catalunya

Abstract

La protecció del patrimoni històric constitueix una assignatura pendient en el nostre ordenament jurídic. Resulta imprescindible una labor de sensibilització al respecte, començant per una política educativa adequada que abarqui tots els àmbits implicats. La legislació actual resulta igualment insuficient a l'hora de combatre els nombrosos atacs al patrimoni cultural. El objectiu del present article és posar de manifest la precària situació del mateix, així com la regulació penal vigent i les propostes de modificació legal necessàries a fi de fer front als constants actes de expol·li patrimonial.

The protection of the historical heritage is an outstanding question in our juridical order. It is essential to work on awareness of this question, beginning with an adequate educational policy that includes all the fields involved. The current legislation actual is similarly insufficient when it comes to combating the numerous attacks on our cultural heritage. The aim of this article is to show the precarious situation of this, together with the prevailing penal regulations and the proposals for the necessary legal modification to fight against the continuous acts of patrimonial pillage.

Paraules clau

Espoli, legislació, codi penal, fiscalia.

El patrimoni històric d'un poble constitueix una de les més significatives manifestacions de llur passat cultural. En una concepció àmplia del terme, englobaria totes les expressions artístiques i culturals fruit d'un grup humà, incloent els anomenats béns immaterials o patrimoni intangible, com les tradicions, llengües, costums, rituals, etc., configurant-se com la carta d'identitat d'una comunitat.

L'espoli del patrimoni històric és un fenomen tan antic com el mateix patrimoni. Tenim notícies de llur destrucció des d'èpoques remotes: les piràmides egípcies de la plana de Giza van ser profanades als pocs anys de llur construcció, un fenomen que s'ha mantingut constant al llarg de la història de la humanitat i que, malauradament, persisteix en els nos-

tres dies amb noves modalitats d'actuació. Per comissió o per omissió, assistim contínuament a destruccions sistemàtiques d'allò que constitueix la nostra herència cultural.

La proximitat al món de l'arqueologia, així com l'activitat professional duta a terme des de fa més de setze anys com a fiscal del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, em proporcionen una legitimitació modesta però, al meu parer, suficient, per plantejar determinades qüestions al respecte.¹

Es fa necessària una profunda revisió de la normativa vigent en matèria de patrimoni, a fi i efecte de complir el mandat constitucional recollit a l'article 46 de la Constitució Espanyola, que consagra la conservació del patri-

moni històric com un dels principis rectors de la política social i econòmica, en declarar que *“els poders públics garantiran la conservació i promouran l'enriquiment del patrimoni històric, cultural i artístic dels pobles d'Espanya i dels béns que els integren, qualsevol que sigui llur règim jurídic i llur titularitat. La llei penal sancionarà els atemptats contra aquest patrimoni”*.

El nostre Estatut d'Autonomia proclama, a l'article 44.5, que *“els poders públics han d'emprendre les accions necessàries per facilitar a totes les persones l'accés a la cultura, als béns i als serveis culturals i al patrimoni cultural, arqueològic, històric, industrial i artístic de Catalunya”*.

L'elevat nombre d'agressions que pateixen els béns integrants del patrimoni històric-cultural contrasta amb la pràctica absència de denúncies pels esmentats atacs, cosa que posa de manifest l'escassa consciència ciutadana a l'entorn de la titularitat que ostenta sobre els esmentats béns, deixant de manera tàcita en mans de l'Administració la salvaguarda de llur integritat. És imprescindible una tasca de conscienciació, a tots els nivells, a fi i efecte que el conjunt dels ciutadans assumeixin com a pròpia la titularitat dels béns patrimonials, reconeixent-los com a part integrant i indispensable de llur herència cultural, inculcant-los els drets que com a titulars ostenten, de la mateixa manera que les obligacions derivades d'aquests drets, la protecció dels quals correspon a tothom, cosa que no tan sols implica una àmplia reforma educativa tendent a acostar els escolars a llur patrimoni cultural mitjançant classes informatives i visites a indrets d'interès històric (museus, jaciments arqueològics, etc.), sinó també mitjançant campanyes divulgatives a l'entorn de llur precarietat. La denúncia de tota conducta atemptatòria contra els esmentats béns no tan sols constitueix un deure inexcusable de tots els ciutadans, sinó també un dret al qual tots tenim accés sense la necessitat de cap legitimació especial.² El foment de la sensibilització pública apareix recollit igualment a l'article 9 del Conveni Europeu sobre la Protecció del Patrimoni Arqueològic, fet a la Valetta el di 16 de gener de 1992. Tan sols fent pedagogia del patrimoni, acostant-lo a la població “profana” en la matèria, aconseguirem un interès per part d'aquesta

que es traduirà en una major protecció de les restes arqueològiques.

De la mateixa manera, esdevé indispensable emprendre una profunda reforma legal a fi i efecte de donar resposta punitiva a les diverses conductes que atempten contra el patrimoni històric, definit per la Llei 16/1985, de 25 de juny, del Patrimoni Històric Espanyol, com *“els immobles i objectes mobles d'interès artístic, històric, paleontològic, arqueològic, etnogràfic, científic o tècnic”*, així com *“el patrimoni documental i bibliogràfic, els jaciments i zones arqueològiques i els indrets naturals, jardins i parcs que tinguin un valor artístic, històric i antropològic”*.³ D'altra banda, el títol preliminar de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del Patrimoni Cultural Català, estableix que aquest *“està integrat per tots els béns mobles o immobles relacionats amb la història i la cultura de Catalunya que, per llur valor històric, artístic, arquitectònic, arqueològic, paleontològic, etnològic, documental, bibliogràfic, científic o tècnic, mereixen una protecció i una defensa especials, de manera que puguin ésser gaudits pels ciutadans i puguin ésser transmesos en les millors condicions a les generacions futures”*.

Al marge de les necessàries reformes de la legislació administrativa, és necessari emprendre una reforma penal, la regulació de la qual sembla, al meu entendre, insuficient. Obviament, l'actual Codi Penal no és el primer a recollir disposicions relatives a la protecció del patrimoni històric. Els primers textos penals del segle XIX ja preveïen aquest matèria, malgrat que amb escassa fortuna, sempre dins el context econòmic, social i polític que rau en la redacció de qualsevol cos legal. Així, els codis penals de 1822, 1848 i 1870 recullen, a llur articulat, algunes conductes mereixedores de retret legal, com l'incendi voluntari de biblioteques, arxius o edificis públics o la destrucció voluntària de qualsevol monument públic, essent ampliada la protecció del patrimoni històric al Codi Penal de 1848 a la destrucció de pintures i estàtues. El Codi Penal de 1870 inclou els papers i documents de valor estimable, així com els danys produïts a edificis públics, arxius i registres. Els primers codis del segle XIX són el reflex de la convulsa època en què es redacten, resultant no obstant curiós el major ca-

¹ Cal dir que totes les opinions vessades en el present treball han estat realitzades de manera exclusiva a títol particular i, de cap de les maneres, reflecteixen o representen la institució a la qual pertanyo.

² L'article 259 de la Llei d'Encausament Criminal estableix que *“el qui presenciï la perpetració de qualsevol delicte públic està obligat a posar-lo immediatament en coneixement del jutge o funcionari fiscal més proper al lloc en què es trobi”*. Aquesta obligació afecta de manera especial als qui *“per raó de llurs càrrecs, professions o oficis tinguessin notícia d'algun delicte públic”* (art. 262), que estan obligats a denunciar-lo immediatament al ministeri fiscal o tribunal competent.

³ Article 1.2 de la Llei 16/1985 del Patrimoni Històric Espanyol.

ràcter garantista en matèria de patrimoni històric del de la dictadura de 1928 que el del republicà de 1932.

Després de la Guerra Civil, el Codi Penal de 1944 es caracteritza per l'absolut menyspreu als valors culturals. Així, la destrucció del patrimoni mobiliari i immobiliari se sancionava únicament amb penes d'arrest. Aquesta situació persisteix fins l'entrada en vigor del Codi Penal de 1983, el primer de la democràcia, que opta per introduir un sistema d'agreujants específics en relació al patrimoni històric en els delictes genèrics.

Cal reconèixer al vigent Codi Penal⁴ el fet d'haver previst el patrimoni històric com un bé jurídic autònom, superant l'anterior regulació que el protegia de manera subordinada a la tutela del patrimoni individual; la introducció del valor "científic" com a mereixedor de protecció, i l'expressa menció del terme "jaciment arqueològic". No obstant, no s'ha aconseguit englobar al Codi Penal tots els actes atemptatoris contra el patrimoni. De fet, al Codi Penal vigent hi ha més delictes que protegeixen el patrimoni històric fora de llur títol específic que dins. Així, el Títol XVI del text legal regula els delictes relatius a l'ordenació del territori i la protecció del patrimoni històric i del medi ambient, essent el Capítol II⁵ el que preveu específicament els esmentats delictes sobre el patrimoni històric:

"Article 321: els que esfondrin o alterin greument edificis singularment protegits per llur interès històric, artístic, cultural o monumental seran castigats amb les penes de presó de sis mesos a tres anys, multa de dotze a vint-i-quatre mesos i, en tot cas, inhabilitació especial per a professió i ofici d'un a cinc anys. En qualsevol cas, els jutges o tribunals, motivadament, podran ordenar, a càrrec de l'autor dels fets, la reconstrucció o restauració de l'obra, sense perjudici de les indemnitzacions degudes a tercers de bona fe".

"Article 322: l'autoritat o funcionari públic que, en coneixement de llur injustícia, hagi informat favorablement projectes d'esfondrament o alteració d'edificis singularment protegits serà castigat, a més de amb la pena establerta a l'article 404 d'aquest Codi, amb la de presó de sis mesos a dos anys o la de multa de dotze a vint-i-quatre mesos.

Amb les mateixes penes es castigarà a l'autoritat o funcionari públic que, per si mateix o

com a membre d'un organisme col·legiat, hagi resolt o votat a favor de llur concessió tot sabent de llur injustícia".

"Article 323: serà castigat amb la pena de presó d'un a tres anys i multa de dotze a vint-i-quatre mesos el qui causi danys en un arxiu, registre, museu, biblioteca, centre docent, gabinet científic, cultural o monumental, així com en jaciments arqueològics. En aquest cas, els jutges i tribunals podran ordenar, a càrrec de l'autor del dany, l'adopció de mesures encaminades a restaurar, en la mesura del possible, el bé malmès".

"Article 324: el qui per imprudència greu causi danys, de quantia superior als 400 euros, a un arxiu, registre, museu, biblioteca, centre docent, gabinet científic, institució anàloga o béns de valor artístic, històric, cultural, científic o monumental, així com en jaciments arqueològics, serà castigat amb la pena de multa de tres a divuit mesos, atenent a llur importància".

La redacció legal requereix certes precisions. D'aquesta manera, l'expressa referència a l'àmbit arqueològic queda limitada als articles 323 i 324, que recullen l'expressió "jaciments arqueològics", cosa que pot ser interpretada com una distinció implícita, cercada a propòsit pel legislador, de diferenciar els jaciments arqueològics de la resta de béns de valor cultural, històric o científic. Els tipus penals, òbviament més restrictius que la normativa administrativa, es configuren com a delictes de resultat en exigir que als articles 321, 323 i 324 l'encausament d'un dany efectiu, cosa que no impediria, al meu parer, llur punició per temptativa quan l'execució hagi començat. L'article 321 castiga l'esfondrament o alteració "greu" d'un edifici "singularment protegit", un tipus delictiu íntimament relacionat amb els delictes urbanístics. L'article 322 preveu una forma especial del delictes genèric de prevaricació, per la qual cosa es fa referència punitiva a l'article 404, que castiga amb pena d'inhabilitació a l'autoritat o funcionari públic que, en coneixement de llur injustícia, dicti una resolució arbitrària en un afer administratiu. N'hi ha prou, per tant, amb la declaració favorable per part de l'autoritat o funcionari públic, sense que sigui necessària per a la consumació del delictes l'efectiva materialització de l'esfondrament o l'alteració de l'edifici. Cal ressaltar l'encert que, al meu parer, suposa la inclusió del darrer paràgraf en recollir de manera expressa la responsabilitat penal dels

⁴ Llei Orgànica 10/1995, de 23 de novembre. Publicada al BOE, n. 8.401, el dia 2 de març de 1996.

⁵ Cal ressaltar que la inclusió d'un capítol específic per a la protecció del patrimoni històric no es preveia al projecte de Llei Orgànica del Codi Penal presentat pel Govern, sinó que fou introduït a posteriori en acceptar-se al Senat una esmena del Grup Parlamentari Socialista. Aquesta manca de previsió podria explicar el deficient articulat del capítol específic.

membres d'un òrgan col·legiat, a fi i efecte d'evitar la impunitat que pogués derivar-se de l'adopció conjunta de la decisió injusta.

La manca de l'element "*singularment protegit*" exigida pels dos primers tipus penals podria abocar a una resolució absolutòria en el cas que no existís una disposició administrativa que en declarés en concret la protecció singular,⁶ cosa que implicaria el fet de deixar en mans de l'Administració competent la possible aplicabilitat d'aquests preceptes.

L'article 323, per la seva banda, regula un tipus específic derivat del genèric de danys. Si bé el precepte no supedita de manera expressa llur aplicació a una determinada quantia econòmica, l'existència d'una manca de danys d'import inferior a 400 euros implica *a sensu* contrari la necessitat que els danys causats superin l'esmentada quantia per poder ser tipificats com a delictes.

L'article 324 recull els danys previstos a l'article 323 comesos a mode d'imprudència greu, sempre que llur quantia superi els 400 euros. La diferència entre ambdós tipus penals rau en la comissió dolosa o imprudent dels danys, per la qual cosa l'article 324 podria suposar una via de fugida per als qui al·leguin "desconeixement" a l'entorn del caire de l'objecte malmès. Davant aquesta situació, l'Adminis-

tració responsable dels arxius, registres, museus, etc., hauria de fer un especial esforç de senyalització i identificació dels esmentats llocs d'interès cultural, a fi i efecte d'evitar que l'al·legació de desconeixement per part del subjecte actiu del delictes permeti l'aplicació del tipus penal per imprudència, molt més benigne des del punt de vista punitiu. Els danys causats per imprudència greu d'import inferior als 400 euros esdevenen, per tant, impunes, en no estar expressament tipificats.⁷

L'exigència, expressa a l'article 324 i implícita al 323, que els danys causats superin la quantia de 400 euros (límit establert a la darrera reforma legislativa com a diferenciador de delictes i falta) planteja una problemàtica pròpia, comú a d'altres tipus penals aplicables al patrimoni històric, cosa que veurem més endavant.

Fora del capítol específic dels delictes contra el patrimoni històric trobem l'article 340, aplicable a tots els tipus delictius previstos al Títol XVI, que obliga a jutges i tribunals a rebaixar la pena en un grau si el culpable dels fets hagués procedit voluntàriament a reparar el dany causat.

Tal com es deia anteriorment, al marge d'aquesta normativa penal específica, el Codi Penal de 1995 recull d'altres figures delictives aplicables, en certes circumstàncies, als delictes contra el patrimoni.

⁶ Sentència del Tribunal Suprem 654/2004, de 25 de juny. Per contra, la Sentència 722/95, de 3 de juny, estableix que la manca de declaració prèvia per part de l'òrgan administratiu pot restar contrarestada pel coneixement, per part de l'imputat, de la condició rellevant de les restes arqueològiques i de llur intencionada destrucció.

⁷ L'article 12 del Codi Penal estableix que les accions o omissions imprudents tan sols es castigaran quan expressament ho disposi la llei.

D'aquesta manera, l'article 235.1 tipifica com a delictes de furt qualificat el fet de prendre amb ànim de lucre objectes mobles aliens sense la voluntat de llur amo quan siguin de caire artístic, històric, cultural o científic, sempre que tinguin un valor superior als 400 euros. L'evolució de delictes patrimonials ha portat algun sector doctrinal a plantejar-se el valor que un consentiment per part del titular del bé podria tenir sobre la tipificació jurídica com a delictes de furt.

L'article 241 eleva les penes del delictes de robatori amb força quan es doni alguna de les circumstàncies previstes a l'article 235, és a dir, quan recaigui sobre coses de valor artístic, històric, cultural o científic.

L'article 252 recull l'apropiació indeguda, això és, l'apropiació o distracció d'efectes, valors o qualsevol altra cosa moble o actiu patrimonial que s'hagi rebut en dipòsit, comissió, administració o per algun altre títol que produeixi l'obligació de lliurar-los o retornar-los. El tipus esdevé aplicable als administradors, restauradors, transportistes i propietaris de galeries, entre d'altres, que posseeixin aquests objectes en dipòsit amb l'obligació de retornar-los.

També l'article 253 regula l'apropiació de cosa perduda, citant de forma expressa les coses de valor artístic, històric, cultural o científic. La Llei del Patrimoni Històric Espanyol atorga al trobador de restes arqueològiques de forma fortuïta la condició de "dipositari", per la qual cosa llur no devolució podria suposar la comissió d'aquest tipus delictiu.

Una especial previsió es fa per a la manca de danys (d'import inferior als 400 euros) a l'article 625.2, quan els danys es causessin en béns de valor històric, artístic, cultural o monumental.

L'apartat 5è de l'article 250 eleva les penes d'estafa quan recaigui sobre béns que integrin el patrimoni artístic, històric, cultural o científic.

L'article 270 tipifica com a delictes la reproducció, plagi i distribució, amb ànim de lucre i en perjudici del tercer, totalment o en part, d'una obra literària, artística o científica sense l'autorització dels corresponents drets de propietat intel·lectual o de llurs cessionaris.

L'article 432.2 eleva les penes del delictes de malversació quan les coses malversades hagin estat declarades de valor històric o artístic.

L'article 319 castiga els promotors, constructors o tècnics directores que duguin a terme una construcció no autoritzada en indrets que tinguin legal o administrativament reconegut llur valor artístic, històric o cultural, entre d'altres.

Fora ja del Codi Penal, la Llei 10/1995, de 12 de desembre, de Repressió del Contraban, tipifica com a delictes el fet de treure del país béns que integrin el patrimoni històric espanyol sempre que llur valor sigui superior als 3 milions de pessetes. Si bé l'apartat d) de l'article 2 fa referència a "*béns que integrin el patrimoni històric espanyol*", la redacció de l'article 75.1 de la Llei del Patrimoni Històric Espanyol indueix a confusió, ja que qualifica com a constitutius de delictes o infracció de contraban (segons llur valor) tan sols els "*béns mobles integrants del patrimoni històric espanyol*". El major rang normatiu de la Llei 10/95 permet superar l'aparent contradicció entre ambdós preceptes, essent no obstant desitjable una modificació de l'article 75 de la legislació especial sobre patrimoni incloent de forma expressa els béns immobles i tots llurs elements.

Hem vist com molts tipus penals generals, susceptibles de ser aplicats a l'àmbit del patrimoni històric, requereixen com a element objectiu de l'injust la quantificació dels danys causats o del valor de l'objecte d'un import superior als 400 euros, cosa que implica, al meu parer, un greu error de fons, alhora que ocasiona no pas pocs problemes a la pràctica diària. En moltes ocasions, el problema es planteja a l'hora de determinar quina és la persona adequada per efectuar-ne la valoració econòmica, donada la naturalesa dels objectes sobre els quals recau la quantificació. Els perits judicials adscrits a jutjats i tribunals no gaudeixen, per raons òbvies i tret de possibles excepcions puntuals, dels coneixements adients per poder desenvolupar l'objecte del peritatge que se'ls exigeix, cosa que obliga a recórrer a personal aliè a Justícia, amb la consegüent despesa monetària assumida per aquesta última. No és un cas excepcional: si bé Justícia compta amb perits adscrits als tribunals que efectuen valoracions ordinàries sol·licitades pel jutjat o per les parts implicades en el procés, remetent-se les proves pericials específiques, com documentoscòpia, anàlisi de substàncies estupefaents, informes dactiloscòpics o proves mèdiques a les forces i cossos de seguretat de l'Estat o a la clínica mèdico-forense, en el seu cas, el cert és que de vegades és imprescindible el fet de recórrer a experts aliens al món judicial (cal pensar en les auditories comptables, per exemple), repercutint les despeses originades pels esmentats professionals en la pròpia Administració.

Però, al marge d'aquesta problemàtica, susceptible de ser solucionada mitjançant la designació de perits especialitzats en la matèria, l'autèntic problema és de fons: com valorar els danys comesos en un jaciment arqueològic? Quin valor econòmic s'assigna a la destrucció, posem pel cas, d'una estratigrafia?

L'exigència d'un resultat, quantificable econòmicament, per a l'aplicació dels tipus penals en l'àmbit del patrimoni arqueològic és, al meu parer, inacceptable. Una altra cosa és la quantificació dels danys o del valor de l'objecte destruït de cara a la responsabilitat civil exigible a qualsevol autor d'un delictes segons l'article 109 del Codi Penal. Però condicionar la qualificació d'una conducta atemptatòria contra el patrimoni històric com a delictes en funció del concret perjudici econòmic patit atempta contra la mateixa essència de la protecció legal. Advoquem per la superació del criteri merament crematístic com a element determinant de la tipicitat penal, en tractar-se de béns que superen l'àmbit estrictament material.

Es posa així de manifest no tan sols la deficiència, sinó també la dispersió, existents en l'àmbit penal pel que fa als delictes relatius al patrimoni històric. És peremptòria una reordenació sistemàtica que englobi totes les infraccions delictives en aquesta matèria, aprofitant aquesta reordenació per introduir tipus delictius nous l'absència actual dels quals afavoreix la impunitat de conductes clarament atemptatòries contra el patrimoni. La tipificació de l'espoli de peces arqueològiques mitjançant excavacions il·legals, la mateixa consideració de l'excavació il·legal com a delictes, més enllà d'una mera infracció administrativa, la regulació penal de l'ús de detectors de metalls⁸ o la introducció d'un tipus relatiu a la receptació de béns culturals podrien suposar una millora significativa de la protecció legal. Aquest darrer supòsit, no previst en la legislació vigent, permetria frenar l'adquisició de béns culturals, tot coneixent llur procedència il·lícita, una operació molts cops relacionada amb el blanqueig de capital, i arribaria no tan sols fins als autors materials de l'espoli, sinó també fins al destinatari final i a l'intermediari que formalitza llur venda al mercat il·lícit. Igualment necessària sembla la tipificació penal de la compra de peces espoliades al nostre país, tretes il·licitament del territori nacional i tornades a introduir amb una factura de compra, encobrint-ne la procedència real.

En relació amb l'anterior, cal posar de manifest l'escàs nombre d'afers relacionats amb delictes contra el patrimoni arqueològic que entren als tribunals.⁹ L'escàs interès que aquests delictes susciten entre la gran majoria de la població, unit a l'existència d'inter-

sos, generalment econòmics, involucrats, impedeix en moltes ocasions l'aplicació de la llei penal, restant tot l'afer reconduït per la via administrativa. En molts d'altres supòsits, la deficient regulació penal i l'escassa sensibilitat professional de la justícia pel que fa a aquesta matèria impedeixen que les denúncies prosperin. Convindria remarcar allò esmentat anteriorment pel que fa al dret i l'obligació de tots els ciutadans de posar en coneixement de les autoritats pertinents la comissió d'un fet delictiu, sense mencionar l'especial obligació del ministeri fiscal d'actuar contra qualsevol fet susceptible de ser tipificat com a delictes o falta. Si bé les denúncies anònimes¹⁰ no gaudeixen de virtualitat al nostre ordenament jurídic, la Llei d'Encausament Criminal obliga a jutges i fiscals a actuar d'acord a la legislació vigent des del mateix moment en què tinguin coneixement de la *notitia criminis*, independentment de la via a través de la qual aquesta notícia ha arribat a l'òrgan competent, cosa que permet l'actuació d'ofici del ministeri fiscal.

Segons l'article 1 de l'Estatut Orgànic del ministeri fiscal, "*el ministeri fiscal té la missió de promoure l'acció de la justícia en defensa de la legalitat, dels drets dels ciutadans i de l'interès públic tutelat per la llei, d'ofici o a petició dels interessats, així com vetllar per la independència dels tribunals i procurar davant aquests la satisfacció de l'interès social*". Aquest precepte reproduïx fidelment el mandat constitucional recollit a l'article 124 de la carta magna i suposa un reconeixement exprés del paper que el ministeri fiscal ha de representar en el funcionament de Justícia. Es tracta, per tant, de vetllar pel compliment de la legalitat vigent, representat pels interessos dels ciutadans (no de l'Estat, funció la competència de la qual correspon a l'advocacia de l'Estat), integrats amb autonomia funcional al poder judicial i exercint llur missió amb subjecció als principis de legalitat i imparcialitat.

L'organització del ministeri fiscal és complexa, composta per diversos òrgans al capdavant dels quals hi ha la Fiscalia General de l'Estat. L'obligació legal de procurar la satisfacció de l'interès social davant els tribunals ha suposat una constant evolució de la institució, en algunes ocasions amb major fortuna que en d'altres, a fi i efecte de donar resposta a les necessitats socials i als nous mètodes de de-

⁸ Segons les dades policials, els detectors de metalls (la venda i tinença dels quals és lliure a Espanya) són l'eina fonamental dels furtius, arribant fins i tot a constituir-se llurs usuaris en associacions amb l'única finalitat d'encobrir llurs pràctiques.

⁹ Andalusia és la comunitat autònoma en què es produeix un major nombre d'intervencions policials relacionades amb delictes contra el patrimoni arqueològic, quelcom més de la meitat del total.

¹⁰ El grup de Patrimoni Històric de la guàrdia civil compta amb una adreça electrònica per tal que els ciutadans que vulguin aportar informació sobre obres d'art robades ho puguin fer de manera totalment confidencial.

linquència que successivament es van generar. És en aquest context en què s'explica la creació de fiscalies especials, com la fiscalia especial per a la repressió de delictes econòmics relacionats amb la corrupció o la fiscalia especial per a la prevenció i repressió del tràfic il·legal de drogues. Posteriorment, han anat sorgint d'altres especialitats, com les fiscalies de vigilància penitenciària, les d'incapacitats, les de família, de menors o les més recents: de violència domèstica i de delictes mediambientals. La creació d'aquests grups especials ha respost, en no pas poques ocasions, a la pressió social i, per què no dir-ho, també mediàtica, que reclamaven una resposta directa a determinats comportaments delictius.

La creixent intervenció del ministeri fiscal en els diversos ordres jurisdiccionals, així com l'especial naturalesa de determinats béns necessitats de protecció, o fins i tot la complexitat de determinats comportaments i l'aparició de noves i sofisticades formes de delinqüència, exigeixen del ministeri públic una nova organització que, respectant el principi d'unitat d'actuació, doni resposta a la nova situació, en què tenen cabuda no tan sols les fiscalies especials, amb competència a tot el territori estatal, sinó també allò que la mateixa Fiscalia General de l'Estat denomina "*subordes jurisdiccionals*" dins l'àmbit penal. Es fa necessària igualment una formació cada vegada més especialitzada i coordinació en el funcionament dels fiscals encarregats d'aquestes tasques.

Sense menystenir ni molt menys menysprear les funcions tradicionalment dutes a terme pels fiscals, es fa necessari atendre, de forma específica, aquells àmbits d'actuació en què estan en joc interessos especialment compromesos. És el cas, al meu parer, dels delictes contra el patrimoni històric, tradicionalment "oblidats" en la nostra actuació professional.

Tal com es deia anteriorment, l'escàs interès de la ciutadania per aquestes conductes exclou, avui dia, una demanda social d'intervenció judicial a fi i efecte de combatre els actes atemptatoris contra el patrimoni, per la qual cosa esdevé imprescindible, al marge d'altres mesures, una sensibilització col·lectiva.

La creació de fiscalies especialitzades ha semblat eficaç en pràcticament totes les ocasions. L'específica naturalesa i complexitat de determinats actes delictius exigeix, en correspondència, una especialització per part dels professionals que treballen aquests afers, alhora que proporciona una certa seguretat a la resta dels implicats, ja que compten amb una institució específica per recórrer-hi en deman-

da d'assessorament o intervenció directa. Tot plegat sense oblidar un dels grans avantatges que l'especialització comporta, o sigui, la possibilitat d'unificar els criteris d'actuació, una unificació que es veu irremeiablement compromesa si els afers es dispersen per innumbrables òrgans judicials, tal com succeeix en el cas dels delictes contra el patrimoni històric-cultural, en què a la deficient regulació legal s'uneix l'escàs interès ciutadà, la manca de coneixements específics a l'entorn de la matèria i, en moltes ocasions, la manca de sensibilitat envers aquestes conductes per part dels professionals de Justícia. Si a aquesta situació hi sumem la manca de coordinació per part de personal especialitzat en la matèria pel que fa a totes les actuacions relacionades amb el patrimoni històric, el resultat no pot ser altre que l'actual panorama, que podem qualificar de desolador.

Davant aquesta situació, la creació d'una fiscalia especialitzada en delictes contra el patrimoni històric, en tota accepció, esdevé, al meu parer, imprescindible. Partint d'una coordinació única a nivell estatal, la designació de fiscals especialitzats en la matèria a nivell de comunitat autònoma o província permetria, si més no, pal·liar les deficiències actuals, centralitzant totes les actuacions policials i judicials en una fiscalia especial, que promouria no tan sols l'especialització de llurs components, sinó també de les forces i cossos de seguretat de l'Estat a les seves ordres, constituint-se com un interlocutor imparcial entre els diversos operaris del món del patrimoni històric-cultural. Aquesta centralització permetria igualment una unitat d'actuació i l'aplicació d'uns criteris jurídics comuns a fi i efecte de fer front a les conductes lesives d'aquests béns, alhora que contribuiria a una major sensibilització de l'àmbit judicial pel que fa als atemptats contra la nostra herència cultural.

Aquesta demanda no és ni de bon tros innovadora. Des de diversos àmbits s'ha reclamat la creació d'una fiscalia especialitzada en la matèria. Per exemple, cal citar la fiscalia del Tribunal Superior de Justícia d'Andalusia, una comunitat especialment vinculada a la protecció de llur patrimoni històric, relació que es veu reflectida en múltiples trobades entre fiscals i forces policials a fi i efecte d'unificar, en la mesura del possible, llurs respectius camps d'actuació, alhora que realitzar cursos de formació especialitzada en la matèria.

Aquesta especialització ha d'arribar necessàriament als cossos policials. El paràgraf quart de la disposició addicional de la Llei 16/1985 del Patrimoni Històric d'Espanya autoritza al Govern a la creació, als cossos i forces de se-

guretat de l'Estat, d'un grup d'investigació format per personal especialitzat en les matèries que són objecte de l'esmentada llei i destinat a perseguir-ne les infraccions. Aquest grup especial es constitueix actualment per la Brigada d'Investigació del Patrimoni Històric de la policia nacional i el Grup de Patrimoni de la guàrdia civil (UCO). A nivell autonòmic, els mossos d'esquadra compten amb un reduït Grup de Patrimoni, sense arribar, per ara, al nivell d'especialització i d'intervencions de la guàrdia civil.

La Instrucció número 11 de la Fiscalia General de l'Estat, de 10 de novembre de 2005, sobre la instrumentalització efectiva del principi d'unitat d'actuació establert a l'article 124 de la Constitució Espanyola recull la necessitat d'una nova articulació del ministeri fiscal, basada en l'especialització com a exigència derivada de la complexitat de l'ordenament. Per aquest motiu, es revitalitza la figura dels fiscals de sala "*per encapçalar, dirigir i coordinar les imprescindibles xarxes de fiscals especialistes que, en jurisdiccions especialitzades o en matèries especialment sensibles, hauran necessàriament de constituir-se en totes i cadascuna de les fiscalies*". A banda de les ja existents, apareixen com a delegacions de nova creació l'especialització de fiscals de Medi Ambient a cada comunitat autònoma, sota la coordinació a nivell nacional d'un fiscal de sala delegat del fiscal general de l'Estat, abastant en el seu objectiu les àrees de medi ambient, urbanisme i patrimoni històrico-artístic.

Les objeccions que, en el seu cas, puguin plantejar-se de cara al desenvolupament d'una fiscalia especialitzada en delictes contra el patrimoni històric (manca de mitjans econòmics i/o personals, difícil cabuda jurídica de la matèria, etc.) queden superades amb la Instrucció de la Fiscalia General de l'Estat, l'objectiu de la qual és "*iniciar el disseny d'una xarxa especialitzada de fiscals mediambientals a tot Espanya*", aollint el mateix model seguit al Codi Penal, que agrupa els delictes relatius a l'ordenació del territori i la protecció del patrimoni històric i del medi ambient. No podem fer altra cosa que mostrar satisfacció davant aquest pronunciament, si bé convé fer-hi certes precisions.

La cabuda de la fiscalia especialitzada en delictes contra el patrimoni dins la genèrica de delictes mediambientals, si bé comprensible tot veient l'ordenació dels esmentats delictes dins un mateix títol del Codi Penal, es-

devé al meu parer insuficient. L'especial complexitat que ambdues matèries presenten requereix d'un seguiment diferenciat de les conductes atemptatòries contra els béns protegits, a fi i efecte de donar resposta efectiva als actes delictius.

Però més enllà de la concreta cabuda orgànica d'aquesta fiscalia, és més preocupant, al meu parer, llur desenvolupament. El marc ja existent amb anterioritat a la Instrucció de la Fiscalia General de l'Estat no ha variat, com a mínim pel que fa a la Fiscalia de Barcelona, on existeix des de fa anys un grup especialitzat en delictes contra el medi ambient que, amb alguna puntualíssima excepció, no ha dut a terme cap intervenció en delictes contra el patrimoni històric, si no és que tenen relació amb matèria urbanística. Podria semblar que és l'actuació contra el delicte urbanístic allò que es vol potenciar, restant novament relegats els delictes contra el patrimoni cultural.

L'experiència adquirida al llarg de més de setze anys d'exercici professional em fa ser, com a mínim, escèptica. Correm el risc de passar, sense solució de continuïtat, de l'expectació inicial derivada del reconeixement exprés d'una fiscalia especialitzada en delictes contra el patrimoni històric, al desencantament generat tot veient-ne la inactivitat posterior. Si no es dota aquest grup de contingut material efectiu, el reconeixement normatiu de llur existència resta en una mera declaració de principis, cosa que suposaria perdre una oportunitat única per dur a terme una lluita eficaç contra l'espoli de la nostra herència cultural.

**Ponència de
Susana Romero.**